

Co roku szczepionki zapobiegają milionom zgonów!

Szczepienia uważane są z jedno z największych osiągnięć medycyny. Co roku zapobiegają milionom zgonów ludzi z powodu chorób zakaźnych. Tegorocznym obchodom Europejskiego Tygodnia Szczepień przyświecało hasło „Chrońmy pokolenia”, które zwraca uwagę na fakt, że szczepienia chronią życie i zdrowie nie tylko dzieci, ale też osób dorosłych, w tym seniorów.

W 2024 r. obchody Europejskiego Tygodnia Szczepień zbiegły się z 50. rocznicą opracowania przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) Rozszerzonego Programu Szczepień (*Expanded Program on Immunization*)^[1]

Powstał on w celu zapewnienia wszystkim dzieciom na świecie dostępu do szczepionek przeciwko groźnym chorobom zakaźnym. Początkowo chodziło o sześć chorób: gruźlicę, błonicę, tężec, krztusiec, ostre nagminne porażenie dziecięce (*poliomyelitis*) i odrę. Później w programie uwzględniono też inne szczepionki^[2]. W 2020 r. Światowe Zgromadzenie Zdrowia przyjęło globalną strategię dotyczącą szczepień na lata 2021–2030 (tzw. Agenda Szczepień 2030). Jej głównym celem jest by do 2050 r. zmniejszyć o połowę liczbę dzieci, które nie otrzymały pierwszej dawki szczepienia przeciwko błonicy, tężcowi i krztuścowi (DTP-1)^[2].

Niepokojące statystyki

W realizacji tej strategii przeszkodziła pandemia COVID-19, która przyczyniła się do zmniejszenia wskaźników wyszczepialności dzieci na całym świecie. Spadły one do najniższych wartości notowanych w ciągu ostatnich 10, a nawet 30 lat^{[2][3]}.

Przykładowo – jak wskazują dane WHO i UNICEF – w 2022 r. liczba dzieci, które nie otrzymały żadnego szczepienia przeciw błonicy, tężcowi i krztuścowi (DTP) była większa o 11 proc. w porównaniu z rokiem 2019 (odpowiednio 14,3 mln i 12,9 mln dzieci). Spadek odnotowano również w przypadku liczby dzieci zaszczepionych przeciw odrze, *poliomyelitis*, WZW typu B czy rotawirusom^[2]. Równocześnie, w 2022 r. na całym świecie liczba zgłoszonych przypadków odry wzrosła o 79 proc. w porównaniu z rokiem 2021^[4].

UNICEF podaje na swojej stronie, że co roku na całym świecie 25 mln dzieci nie jest szczepionych na choroby, które zagrażają ich życiu i zdrowiu^[4]. W Polsce również obserwuje się spadek liczby dzieci, które poddawane są obowiązkowym szczepieniom. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – PIB podaje, że w ciągu ostatnich pięciu lat liczba uchyleń od szczepień obowiązkowych wzrosła niemal dwukrotnie: z 48,6 tys. w 2019 r. do 87,3 tys. uchyleń w 2023 r.^[5]

W naszym kraju przez wiele lat udawało się utrzymać wysoki stan zaszczepienia najmłodszych przeciw odrze – na poziomie 98–99 proc. Jednak w ostatniej dekadzie odnotowano spadek odsetka dzieci zaszczepionych szczepionką przeciw odrze-świnie-różyczce. Z wstępnych danych NIZP PZH-PIB wynika, że w 2022 r. odsetek dzieci, które otrzymały pierwszą dawkę szczepionki przeciw odrze-świnie-różyczce, wynosił 90,9 proc.⁶

Jest to bardzo niepokojące, zwłaszcza w przypadku odry, która jest jedną z najbardziej zakaźnych chorób. Z badań wynika, że **aby utrzymać odporność populacyjną, konieczne jest zaszczepienie co**

najmniej 95 proc. populacji dzieci w kraju^[6]. Zagrożone odra są nie tylko dzieci, których rodzice odmawiają szczepień, ale też ci najmłodsi, którzy nie mogą być zaszczepieni ze względów zdrowotnych lub zbyt młodego wieku^[4].

Wśród przyczyn spadku wyszczepialności dzieci na świecie najczęściej podaje się konflikty zbrojne^[4], pandemię COVID-19 w ostatnim czasie^[3], problemy natury ekonomicznej^[7], a także wzrost aktywności ruchów antyszczepionkowych, które rozpowszechniają nieprawdziwe informacje na temat szkodliwości szczepionek oraz ich działań niepożądanych^[8].

Edukacja kluczem do zmian

O tym, jak istotna jest rzetelna wiedza na temat szczepionek i możliwości zaszczepienia dziecka, świadczy **raport opublikowany 20 kwietnia 2024 r.** przez Biuro UNICEF ds. Reagowania na Potrzeby Uchodźców w Polsce^[9]. Zawarto w nim wyniki badania na temat przyczyn niskiej wyszczepialności wśród dzieci ukraińskich, które z powodu wojny w Ukrainie przyjechały z matkami do Polski. Raport współtworzyły: Fundacja Instytutu Matki i Dziecka, Uniwersytet Yale oraz Europejskie Centrum ds. Prewencji i Kontroli Chorób (ECDC).

Z badania wynika, że ponad **jedna trzecia ukraińskich matek, których dzieci nie ukończyły siódmego roku życia, nie wie, jak może zaszczepić w Polsce swoje dziecko**. Dlatego autorzy raportu podkreślają, że konieczne są działania zwiększające zaufanie do szczepień, ich skuteczności i bezpieczeństwa, ale też promocja szczepień wśród rodzin uchodźców żyjących w naszym kraju^[9].

Jednym z najbardziej wiarygodnych źródeł informacji o szczepieniach jest portal Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego PZH – PIB (<https://szczepienia.pzh.gov.pl>), gdzie można znaleźć informacje m.in.: o aktualnym Kalendarzu szczepień, o tym, dlaczego szczepienia są ważne i przed jakimi chorobami chronią, a także dane na temat ich bezpieczeństwa.

Skuteczne, bezpieczne i opłacalne

Szczepionki są uważane za jedno z największych osiągnięć medycyny. Są też zaliczane do najbardziej efektywnych kosztowo interwencji medycznych, ponieważ **eliminują koszty związane z opieką i leczeniem osób chorych**^[10].

Poprzez stymulowanie naturalnych mechanizmów obronnych szczepionki chronią dzieci i dorosłych przed chorobami, które mogą powodować uszczerbek na zdrowiu, a nawet prowadzić do zgonu. Jak podaje UNICEF, każdego roku ratują one życie nawet 3 mln dzieci na całym świecie. W latach 2000–2018 dzięki szczepieniom udało się **zapobiec ponad 23 mln zgonów z powodu odry**^[4]. Szczepienia pozwoliły na przykład wyeliminować ospę i polio w Europie, a wiele powszechnych w przeszłości zakaźnych chorób stało się dzięki nim chorobami rzadko występującymi^[10].

Co ważne, szczepionki są uważane za bardzo bezpieczne produkty medyczne. Zanim zostaną zaaprobowane do stosowania na terenie Unii Europejskiej, muszą przejść wiele etapów **rygorystycznie zaplanowanych testów laboratoryjnych i badań klinicznych**, które potwierdzą ich bezpieczeństwo i skuteczność^{[11][12][13]}. Co więcej, każda partia szczepionek z osobna jest sprawdzana przez PZH zanim znajdzie się w aptece czy Punkcie Szczepień.

Podobnie jak leki, szczepionki mogą u niektórych osób powodować działania niepożądane. Są one jednak przeważnie łagodne, krótkotrwałe i występują rzadko^[12]. Zalicza się tu przede wszystkim: niewysoką gorączkę oraz zaczerwienienie i bolesność w miejscu iniekcji.

Niektóre osoby z alergiami czy pewnymi chorobami, np. związanymi z obniżoną odpornością, a także kobiety w ciąży, mogą mieć przeciwwskazania do stosowania niektórych szczepionek^[12].

Po wprowadzeniu szczepionek na rynek wszelkie związane z nimi działania niepożądane występujące u pacjentów są monitorowane przez krajowe instytucje^[12]. W Polsce każdy może zgłosić działanie niepożądane po leku lub szczepionce. Lekarze, farmaceuci i personel medyczny mają **ustawowy obowiązek zgłaszania niepożądanych odczynów poszczepiennych** (NOP) do państwowego powiatowego inspektora sanitarnego. Są one następnie przesyłane do Zakładu Epidemiologii NIZP-PZH, gdzie zostają poddane analizie i weryfikacji^[13].

Szczepienia chronią pokolenia

Obchocony każdego roku Europejski Tydzień Szczepień ma na celu popularyzację wiedzy na temat korzyści płynących ze szczepień zarówno dla dzieci, jak i dla osób dorosłych. W tym roku przyświecało mu hasło „**Chrońmy pokolenia**”^[14], ponieważ trzeba zwracać uwagę na to, że **szczepienia osób dorosłych są równie ważne jak szczepienia populacji pediatrycznej**^[15]. Ekspertki Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego PZH – PIB podkreślają, że w przypadku wielu chorób zakaźnych, nieuodpornieni dorośli są narażeni na zachorowania i powikłania w większym stopniu niż dzieci. Przykładem mogą być takie choroby wirusowe jak ospa wietrzna, różyczka, odra. Ponadto, procesy starzenia się organizmu, a więc i układu odpornościowego powodują, że **seniorzy stają się coraz bardziej podatni na choroby, takie jak np. zakażenia pneumokokowe, grypa, czy półpasiec**^[15].

Problemem jest również fakt, że nabyta dzięki szczepieniom odporność przeciw wielu różnym chorobom maleje wraz z upływem czasu. Chodzi między innymi o błonicę, tężec czy krztusiec. Dlatego wskazane są dawki przypominające^[15]. Osoby dorosłe powinny się szczepić również z tego względu, że mogą narażać na zachorowania swoje dzieci i wnuki, które jeszcze nie wykształciły odpowiednich mechanizmów obronnych^[15].

Z tych przyczyn **dorostym zaleca się, by sprawdzili historię swoich szczepień i uzupełnili te, których brakuje**. Grupą osób, które powinny szczególnie dbać o regularne szczepienia są pracownicy ochrony zdrowia^[15].

Program Szczepień Ochronnych – szczepienia obowiązkowe i zalecane

W Polsce Program Szczepień Ochronnych (nazywany potocznie Kalendarzem Szczepień), jest opracowywany co roku przez Główny Inspektorat Sanitarny. Zawarte są w nim wytyczne odnośnie szczepień obowiązkowych i zalecanych, jak również zasady ich przeprowadzania^[16].

Szczepienia obowiązkowe są bezpłatnie realizowane u osób do 19. roku życia oraz u dorosłych szczególnie narażonych na choroby zakaźne^[16]. W aktualnym Kalendarzu Szczepień są to szczepienia przeciw:

- gruźlicy,
- wirusowemu zapaleniu wątroby typu B (WZW B),
- rotawirusom,
- błonicy, tężcowi i krztuścowi,
- ostremu nagminnemu porażeniu dziecięcemu (*poliomyelitis*),
- inwazyjnemu zakażeniu *Haemophilus influenzae* typu B (Hib),
- odrze,
- śwince i różyczce,
- pneumokokom,
- ospie wietrznej (w grupach ryzyka)^[16].

Wśród szczepień **zalecanych i jednocześnie bezpłatnych** znajdują się: szczepienie przeciw HPV dziewcząt i chłopców oraz szczepienie przeciw COVID-19^[16]. W sezonie grypowym 2023/2024 szczepionki przeciw grypie (podawane we wstrzyknięciu) były bezpłatne dla dzieci i młodzieży do 18. roku życia^[17].

Do szczepień zalecanych w 2024 roku, które są odpłatne, należą szczepionki przeciw: wirusowemu zapaleniu wątroby typu A (WZW typu A), ospie wietrznej, grypie, pneumokokom (dla dzieci urodzonych przed 1 stycznia 2017), meningokokom, kleszczowemu zapaleniu mózgu^{[16][18]}

W Programie Szczepień Ochronnych na 2024 rok wprowadzono istotne zmiany, które dotyczą szczepień dorosłych^[19]. Chodzi o objęcie **obowiązkowymi, bezpłatnymi szczepieniami przeciw niektórym chorobom zakaźnym pacjentów z niedoborami odporności** bez względu na wiek. Są to pacjenci:

- przed lub po przeszczepieniu macierzystych komórek krwiotwórczych (HSCT),
- przed lub po przeszczepieniu narządów mięszowych,
- z zaburzeniami funkcji śledziony lub brakiem śledziony (asplenia)^[19].

Obowiązkowo powinni oni zostać zaszczepieni przeciw: błonicy, tężcowi i krztuścowi, inwazyjnym zakażeniom *Haemophilus influenzae* typu b, inwazyjnym zakażeniom *Streptococcus pneumoniae* (pneumokoki), odrze, śwince, różyczce, polio, wirusowemu zapaleniu wątroby typu B^[19].

Szczepienie przeciw meningokokom – ochrona przed jedną z najgroźniejszych chorób

Szczepienie przeciwko meningokokom jest szczepieniem zalecanym, odpłatnym. Tymczasem, meningokoki (inaczej dwoinki zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych – *Neisseria meningitidis*) wywołują jedną z najgroźniejszych chorób zakaźnych człowieka, tj. **inwazyjną chorobę meningokokową** (IChM)^[20]. Pod pojęciem tym kryją się: zapalenie opon mózgowych i sepsa^[21]. Ponadto meningokoki mogą również wywoływać: zapalenie płuc, ucha środkowego, osierdza, wsierdza, stawów i inne^[21].

W Polsce IChM nie występuje często, ale jej **przebieg może być piorunujący** i może ona doprowadzić do zgonu nawet w kilkanaście godzin. W przypadkach przebiegających pod postacią sepsy **śmiertelność może sięgać od 20 proc. do nawet 70 proc.**^[22] Ponadto, w sepsie meningokokowej aż **połowa zgonów ma miejsce w pierwszej dobie** od wystąpienia pierwszych objawów i to mimo włączenia odpowiedniego leczenia^[22].

U niemałej części osób, które przebyły zakażenie meningokokowe, dochodzi do trwałych lub przejściowych powikłań, takich jak różnego stopnia niedosłuch czy uszkodzenia mózgu, padaczka, amputacje palców lub części kończyn, ubytki skóry i tkanki podskórnej wymagające przeszczepów oraz zaburzenia emocjonalne^[22]. Diagnostyka zakażeń meningokokowych jest bardzo trudna, ponieważ początkowe objawy (osłabienie, gorączka, bóle stawowe i mięśniowe, ogólne złe samopoczucie) **przypominają zwykłe przeziębienie**^[21].

Na zakażenie meningokokami narażeni są wszyscy, niezależnie od płci czy wieku. Najczęściej chorują jednak dzieci w wieku od 3 miesięcy do 1 roku życia. Ponadto, wiele przypadków choroby występuje u dzieci w wieku do 5 lat oraz u nastolatków i młodych dorosłych w wieku 16–21 lat. Zakażenia meningokokowe przeważnie występują sporadycznie, ale czasem też w postaci ognisk epidemicznych czy epidemii^[21].

Na świecie ponad 90 proc. wszystkich zachorowań na IChM wywołują meningokoki należące do pięciu serogrup: A, B, C, W oraz Y. Częstość występowania IChM wywołanej poszczególnymi serogrupami zależy m. in. od położenia geograficznego^[23].

W Polsce co roku zgłaszanych jest ok. 100–200 zachorowań na inwazyjną chorobę meningokokową, a w 2022 r. potwierdzono 80 przypadków IChM^[23]. Zgodnie z danymi Krajowego Ośrodka Referencyjnego ds. Diagnostyki Bakteryjnych Zakażeń Ośrodkowego Układu Nerwowego (KOROUN), w **2022 r. najczęstszą przyczyną IChM były meningokoki grupy B (70% wszystkich zachorowań)**, a w dalszej kolejności grup C i W^[23].

Ze względu na zagrożenie, jakie IChM stanowi dla zdrowia i życia, polscy **eksperti rekomendują pilne wprowadzenie bezpłatnych szczepień przeciwko meningokokom dla osób z grup ryzyka** oraz podjęcie pilnych działań umożliwiających refundację szczepionek przeciwko meningokokom dla całej populacji^[24]. Szczepionki są bowiem uważane za najskuteczniejszy sposób zapobiegania IChM^[20].

Jak wskazują eksperci w zaleceniach, przeciw meningokokom powinno się szczepić najmłodsze dzieci i osoby narażone na przebywanie w dużych skupiskach, w tym: niemowlęta (z uwzględnieniem wcześniaków) i dzieci (szczególnie chodzące do żłobka, przedszkola lub szkoły, przebywające w placówkach opiekuńczo-wychowawczych), młodzież i młodych dorosłych do 21 lat (szczególnie uczniów, studentów, poborowych mieszkających w internacie, akademiku lub koszarach), dzieci i dorosłych z zaburzeniami odporności (wrodzonymi, nabytymi, jatrogennymi), personel medyczny, osoby podróżujące na tereny endemicznego i epidemicznego występowania zakażeń meningokokowych^[25].

Jak podaje Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – PIB, dzieci do pierwszego roku życia najlepiej jest w Polsce zaszczepić przeciw meningokokom serogrupy B, ponieważ w tej grupie wiekowej wywołują one najwięcej zakażeń. Należy to zrobić tak szybko, jak tylko jest to możliwe – jedna z dostępnych białkowych szczepionek może być podawana już po ukończeniu drugiego miesiąca życia. Następnie – ponieważ z wiekiem rośnie udział zakażeń wywołanych innymi grupami meningokoków – uzupełnić ochronę o szczepionkę przeciw czterem kolejnym typom meningokoków, tj. A, C, W oraz Y.^{[25][26]}

Starsze dzieci, młodzież w wieku 15–19 lat, młodych dorosłych w wieku 25 lat oraz starszych powyżej 65 lat powinno się zaszczepić przeciw meningokokom grupy B oraz A, C, W i Y.^[26]

Szczepienie przeciw HPV – najskuteczniejsza strategia w walce z rakiem szyjki macicy

Obecnie szczepienie przeciw HPV jest uważane za **najskuteczniejszą strategię w walce z rakiem szyjki macicy**^[27]. Przewlekłe zakażenie onkogennymi typami tego wirusa odpowiada bowiem za niemal 100 proc. przypadków tego nowotworu. Może też prowadzić m.in. do rozwoju: raka sromu i pochwy u kobiet, raka prącia u mężczyzn oraz innych procesów nowotworowych^{[28][29]}.

Od 1 czerwca 2023 r. szczepienia przeciw HPV są **bezpłatne dla dziewcząt i chłopców w wieku 12 i 13 lat**. Wykonują je punkty, które zgłosiły się do programu^[29]. Natomiast dzieci w wieku 9–18 lat, zarówno te, które kwalifikują się do powszechnego programu ministerialnego bezpłatnych szczepień przeciw HPV, jak i te, które się do niego nie kwalifikują, mogą skorzystać z **bezpłatnej szczepionki dostępnej w ramach refundacji w aptece**. W tym wypadku potrzebna jest recepta, którą wystawia lekarz. Kwalifikacja do szczepienia i samo szczepienie przebiega w poradni POZ. Dla osób **po 18. roku życia odpłatność za tę szczepionkę wynosi 50 procent**.^[30]

Niestety, zgłaszalność do programu bezpłatnych szczepień przeciw HPV dla młodzieży w wieku 12–13 lat, jest niska i wynosi zaledwie 20 proc. Dlatego eksperci postulują m.in. zwiększanie wiedzy i świadomości społecznej na temat zagrożeń związanych z wirusem HPV^[31].

Kalendarz szczepień dla dorosłych

Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – PIB zamieścił na swoich stronach Kalendarz szczepień dorosłych. Są to szczepienia zalecane (i odpłatne) dla populacji dorosłych osób^[32]. Dodatkowo opracowane są kalendarze dla poszczególnych grup pacjentów, takich jak osoby starsze, kobiety w ciąży, pacjenci z chorobami kardiologicznymi, cukrzycą, chorobami układu oddechowego, etc.^[33] Ogólnie **osobom dorosłym zaleca się** szczepienie przeciw:

- WZW typu B (wszyscy dotychczas nieszczepieni),
- grypie (raz w roku, na początku sezonu grypowego),
- COVID-19 (szczepienie podstawowe plus wymagane dawki przypominające),
- błonicy, tężcowi i krztuścowi (dawka przypominająca co 10 lat),
- odrze, śwince i różyczce (wszyscy dotychczas nieszczepieni),
- ospie wietrznej (wszyscy, którzy nie chorowali i nie byli szczepieni),
- półpaścowi,
- wirusowi HPV,
- wirusowi RSV,
- kleszczowemu zapaleniu mózgu,
- meningokokom grupy B oraz meningokokom grupy grupy A, C, W, Y,
- WZW typu A (wszyscy dotychczas nieszczepieni) oraz pneumokokom (szczepionka skoniugowana)^{[32][34][35]}.

Szczepienia przeciw półpaścowi – ochrona przed bólem

Od 1 stycznia 2024 r. dla osób z grup ryzyka w wieku 65 lat i starszych Ministerstwo Zdrowia wprowadziło **50-procentową refundację szczepionki przeciwko półpaścowi** i neuralgii półpaścowej^[36]. Są to m.in. osoby:

- z przewlekłą chorobą serca,
- przewlekłą chorobą płuc,
- cukrzycą, przewlekłą
- niewydolnością nerek,
- wrodzonym lub nabytym niedoborem odporności,
- uogólnioną chorobą nowotworową,
- zakażone HIV,
- po przeszczepieniu narządu mięszonego,
- z reumatoidalnym zapaleniem stawów,
- łuszczycą, łuszczycowym zapaleniem stawów,
- nieswoistym zapaleniem jelit,
- zeszywniającym zapaleniem stawów kręgosłupa,
- stwardnieniem rozsianym,
- toczeniem rumieniowatym układowym^[36].

Półpasiec jest wywoływany przez ten sam wirus (VZV), który jest przyczyną ospy wietrznej. Pozostaje on w formie nieaktywnej („uśpionej”) w zwojach nerwowych osoby, która przeżyła ospę wietrzną, a gdy dojdzie do osłabienia odporności, ulega aktywacji, powodując wystąpienie półpaśca. Wirus może się uaktywnić nawet po wielu latach^[37].

Choroba dotyczy głównie osób po 50. roku życia z obniżoną odpornością^[37]. Rozpoznaje się ją na podstawie charakterystycznej wysypki: zmiany skórne umiejscowione są zwykle jednostronnie, na obszarze skóry unerwionym przez jeden korzeń nerwowy tylny^[38]. Wysypce towarzyszy często powiększenie węzłów chłonnych i gorączka. Po około 7–14 dniach wysypka znika, ale u połowy osób po 60. roku życia w miejscach po wykwitach utrzymuje się bolesność, trwająca miesiącami, a nawet latami^[37].

Półpasiec jest błędnie postrzegany jako choroba łagodna, tymczasem stanowi większy problem zdrowotny niż ospa wietrzna. Ból towarzyszący chorobie może utrzymywać się latami w postaci neuralgii półpaścowej^[37]. Szczególnie niebezpieczna jest postać półpaśca dotycząca gałązki ocznej nerwu trójdzielnego, gdyż jej konsekwencją może być owrzodzenie rogówki (i utrata widzenia), a także porażenie nerwu twarzowego^[37].

Brak dokładnych danych na temat tego, ile osób choruje w Polsce na półpasiec^[39], ale ospa wietrzna jest w naszym kraju bardzo częsta^[40]. Szacuje się, że aż **jedna trzecia osób, które chorowały na ospę wietrzną, zachoruje też na półpasiec**. Z tej grupy jedna trzecia będzie zmagająca się z objawami bólowymi, których leczenie będzie trudne i niejednokrotnie kosztowne^[37]. Ponadto, przy starzejącym się społeczeństwie i rosnącej liczbie osób z obniżoną odpornością, należy spodziewać się wzrostu liczby przypadków półpaśca^[37].

Dlatego osobom w starszym wieku zaleca się szczepienia. Szczepionka przeciw półpaścowi jest wskazana do profilaktyki półpaśca oraz neuralgii półpaścowej u osób w wieku 50 lat i starszych oraz u dorosłych (>18 lat) o zwiększonym ryzyku zachorowania na tę chorobę. Cykl szczepienia składa się z dwóch dawek podawanych we wstrzyknięciu, w odstępie 2 miesięcy^[41].

Szczepionka zapobiega półpaścowi u osób, które miały kontakt z wirusem wywołującym ospę wietrzną, ale nie jest wskazana do profilaktyki ospy wietrznej^[41].

W badaniach klinicznych jej **skuteczność przeciw półpaścowi wyniosła we wszystkich grupach ponad 90 proc.**, a przeciwko neuralgii półpaścowej – ok. 91 proc. u osób w wieku 50 lat i starszych oraz ok. 89 proc. u osób w wieku 70 lat i starszych^[42]. Skuteczność preparatu różni się w zależności od grupy ryzyka, do której należy pacjent. Potwierdzono utrzymywanie się ochrony do co najmniej 10 lat po szczepieniu^[42].

Szczepienia przeciwko RSV ważne dla dorosłych!

Syncytialny wirus oddechowy (*Respiratory Syncytial Virus* – RSV) wywołuje infekcje, które objawami przypominają grype, choć z reguły mają łagodniejszy przebieg^[43]. Ryzyko ciężkiego przebiegu infekcji jest największe w grupie małych dzieci, ale też u seniorów, zwłaszcza z chorobami współistniejącymi, w tym z przewlekłą chorobą serca, płuc, cukrzycą oraz u osób z osłabioną odpornością. W przypadku ciężkiego przebiegu występują duszności, które mogą wymagać hospitalizacji pacjenta, a nawet leczenia na oddziale intensywnej terapii^[43].

Z szacunków wynika, że w Europie **każdego roku RSV jest przyczyną ponad 270 tys. hospitalizacji i około 20 tys. zgonów** wśród osób w wieku 60 lat i starszych. Wraz ze starzeniem się społeczeństw wpływ zakażeń RSV na systemy opieki zdrowotnej będzie się zwiększać^[44].

Nie ma skutecznego leczenia przyczynowego infekcji wywołanych RSV. Prace nad stworzeniem szczepionki przeciw RSV trwały od czasu odkrycia wirusa w 1956 r.^[43] Jednak dopiero w 2023 r. na polski rynek weszła szczepionka przeciw RSV dla osób w wieku 60 lat i starszych^[44]. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – PIB zamieścił szczepienie przeciw RSV wśród

szczepionek zalecanych dla osób dorosłych^[32].

Szczepienie składa się z jednej dawki podawanej we wstrzyknięciu domięśniowym. Skuteczność szczepionki przeznaczonej dla seniorów w zapobieganiu zakażeniom dolnych dróg oddechowych wywołanych RSV wyniosła 82,6 proc., a u osób starszych z co najmniej jedną chorobą współistniejącą była jeszcze wyższa – 94,6 proc.^[44]

Szczepienia dorosłych – bariery finansowe i braki w edukacji

Poza grupami szczególnego ryzyka osoby dorosłe w Polsce muszą płacić za szczepienia^[34]. Wybrane szczepionki są finansowane niektórym populacjom dorosłych, jak seniorzy czy kobiety ciężarne. W sezonie grypowym 2023/24 bezpłatnie dostępne były niektóre szczepionki przeciw grypie dla osób w wieku 65 lat i więcej oraz dla kobiet w ciąży^[17]. W przypadku osób w wieku 65 lat i więcej z grup ryzyka Ministerstwo Zdrowia podjęło również decyzję o 50-procentowej refundacji szczepionki przeciw półpaścowi od 1 stycznia 2024 r.^[36] Ponadto 50-procentową refundacją objęta jest jedna ze szczepionek przeciw wirusowi brodawczaka ludzkiego (HPV) dla wszystkich osób po 18. roku życia^[45].

Mimo rosnącej świadomości na temat znaczenia szczepień, w Polsce wciąż za **mało osób dorosłych korzysta z tej profilaktyki**. Potwierdzają to wyniki badania Fundacji My Pacjenci, które prowadzono w listopadzie i grudniu 2023 r. i zaprezentowano w nowym raporcie pt. *Szczepienia dorosłych Polaków* (marzec 2024). W badanej grupie przeciwko półpaścowi zaszczepiło się lub zamierza zaszczepić łącznie 7 proc. badanych, w przypadku krztuśca odsetek ten wyniósł łącznie 15 proc., a w przypadku wirusa RSV – 17 proc.^[46]

Brak finansowania szczepień dla osób dorosłych był podawany jako jedna z głównych przyczyn niskiej wyszczepialności w dorosłej populacji w Polsce, obok **braku wiedzy** na temat konieczności szczepienia się w wieku dorosłym oraz obaw o szkodliwość nadmiaru szczepień. Aż 41 proc. respondentów podało, że gdyby szczepienia były bezpłatne, więcej osób by z nich korzystało. Kolejnym czynnikiem, który – w opinii respondentów – mógłby poprawić wyszczepialność dorosłych, jest **edukacja społeczeństwa** na temat korzyści płynących ze szczepień^[46].

Dlatego autorzy raportu ocenili, że warto przeprowadzić kampanię edukacyjną, która w sposób rzetelny i prostym językiem dostarczy informacji na temat skuteczności i bezpieczeństwa szczepień. Ministerstwo Zdrowia powinno proaktywnie działać w zakresie promocji szczepień wśród obywateli. Edukacja w tym zakresie powinna objąć również personel medyczny^[46].

Ważna jest też lepsza **organizacja procesu szczepienia**, np. wykonywanie kilku szczepień na jednej wizycie oraz wykorzystanie potencjału wszystkich zawodów medycznych i rozszerzenie listy szczepień wykonywanych w aptekach^[46].

Materiał prasowy przygotowany przez Stowarzyszenie Dziennikarze dla Zdrowia w związku z Europejskim Tygodniem Szczepień 2024.

Vaccinum Pro Publico Bono!

Referencje:

¹ *European Immunization Week 2024*, WHO, online: <https://www.who.int/europe/event/european-immunization-week-2024> [dostęp: 22.04.2024].

-
- ² Kaur G. i wsp., *Globalne wskaźniki wyszczepialności – czy wróciliśmy do poziomu sprzed pandemii?*, „Medycyna Praktyczna” 27.11.2023, publikacja online: <https://www.mp.pl/szczepienia/aktualnosci/336469.globalne-wskazniki-wyszczepialnosci-czy-wrocilismy-do-poziomu-sprzed-pandemii> [dostęp: 22.04.2024].
- ³ *Pandemia COVID-19 spowodowała największy spadek liczby szczepień od trzech dekad*, UNICEF 29.07.2022, online: <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/news/pandemia-covid-19-spowodowala-najwiekszy-spadek-liczby-szczepien-od-trzech-dekad> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁴ *25 mln dzieci rocznie nie otrzymuje niezbędnych szczepień*, UNICEF 14 kwietnia 2023 r., online: <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/news/25-mln-dzieci-rocznie-nie-otrzymuje-niezbednych-szczepien> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁵ *Jaka jest liczba uchyleń dotyczących szczepień obowiązkowych?*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – PIB 18.04.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/faq/jaka-jest-liczba-uchylen-szczepien-obowiazkowych/> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁶ *Jaki jest stan zaszczepienia przeciw odrze w Polsce?*, NIZP PZH – PIB 17.05.2023, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/faq/jaki-jest-stan-zaszczepienia-przeciw-odrze-w-polsce/> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁷ *Humanly Possible: Saving lives through immunization*, WHO, online: <https://www.who.int/campaigns/world-immunization-week/2024> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁸ *Kontrowersje wokół szczepień obowiązkowych. OT – 660*, Kancelaria senatu, Biuro analiz, dokumentacji i korespondencji, marzec 2018, dostępny online: https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/158/plik/ot-660_do_internetu-1.pdf [dostęp: 22.04.2024].
- ⁹ *Vaccinating a child during an emergency is more important than ever. Exploring barriers to routine immunization among refugee mothers from Ukraine and healthcare providers in Poland*, UNICEF, kwiecień 2024, online: <https://www.unicef.org/eca/reports/vaccinating-child-during-emergency-more-important-ever> [dostęp: 22.04.2024].
- ¹⁰ *Benefits of vaccination*, Europejski Portal Informacyjny na temat Szczepień – European vaccination information portal, z inicjatywy UE, online: <https://vaccination-info.europa.eu/en/about-vaccines/benefits-vaccination> [dostęp: 22.04.2024].
- ¹¹ *Approval of vaccines in the EU*, Europejski Portal Informacyjny na temat Szczepień, z inicjatywy UE, online: <https://vaccination-info.europa.eu/en/about-vaccines/approval-vaccines-eu> [dostęp: 22.04.2024].
- ¹² *Vaccine safety and side effects*, Europejski Portal Informacyjny na temat Szczepień, z inicjatywy UE, online: <https://vaccination-info.europa.eu/en/about-vaccines/vaccine-safety-and-side-effects> [dostęp: 22.04.2024].
- ¹³ *Informacja na temat kontroli bezpieczeństwa szczepionek*, Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Otwocku, online: <https://www.gov.pl/web/psse-otwock/informacja-na-temat-kontroli-bezpieczenstwa-szczepionek> [dostęp: 22.04.2024].
- ¹⁴ *European Immunisation Week from 21 to 27 April*, Robert Koch Institute, online: https://www.rki.de/EN/Home/homepage_node.html?wpmobileexternal=true [dostęp: 22.04.2024].
- ¹⁵ *Po co szczepimy dorosłych?*, NIZP PZH – PIB, 18.04.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/wszystko-o-szczepieniach/po-co-szczepimy-doroslych/> [dostęp: 22.04.2024].
- ¹⁶ *Na czym polega kalendarz szczepień?*, NIZP PZH – PIB, 18.04.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/wszystko-o-szczepieniach/na-czym-polega-kalendarz-szczepien/> [dostęp: 22.04.2024].
- ¹⁷ *Szczepionka przeciw grypie*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/grypa/?strona=9#jak-wyglada-refundacja-szczepionek-przeciw-grypie-w-sezonie-2023/2024> [dostęp: 22.04.2024].
- ¹⁸ *Program Szczepień Ochronnych w 2024 roku*, NIZP PZH – PIB, 02.01.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/kalendarz-szczepien-2024/> [dostęp: 22.04.2024].
- ¹⁹ *Ważne zmiany w Programie Szczepień Ochronnych na 2024 rok*, NIZP PZH – PIB, 26.02.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/wazne-zmiany-w-programie-szczepien-ochronnych-na-2024-rok/?wersja=dla-pacjentow> [dostęp: 22.04.2024].
- ²⁰ *Szczepionka przeciw meningokokom*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/meningokoki/?strona=5#dlaczego-warto-sie-szczepic-przeciw-zakazeniom-meningokokowym> [dostęp: 22.04.2024].
- ²¹ *Szczepionka przeciw meningokokom – O chorobie*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/meningokoki/?strona=2#czym-jest-zakazenie-meningokokowe> [dostęp: 22.04.2024].
- ²² *Szczepionka przeciw meningokokom – Jak zakażenie meningokokami przebiega u małych dzieci?*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/meningokoki/?strona=3#jakie-sa-grupy-ryzyka-wystapienia-inwazyjnej-choroby-meningokokowej> [dostęp: 22.04.2024].
- ²³ *Szczepionka przeciw meningokokom – Jak wiele zakażeń meningokokowych występuje w Polsce?*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/meningokoki/?strona=4#jak-wiele-zakazen-meningokokowych-wystepuje-w-polsce> [dostęp: 22.04.2024].
- ²⁴ *Szczepionka przeciw meningokokom – Jakie zmiany wprowadzono do Charakterystyki Produktu Leczniczego szczepionki przeciw meningokokom...*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/meningokoki/?strona=9#zalecenia-polskich-ekspertow-dotyczace-szczepien-przeciw-meningokokom> [dostęp: 22.04.2024].
- ²⁵ *Szczepionka przeciw meningokokom – Kto powinien zostać zaszczepiony przeciw zakażeniom meningokokowymi?*, NIZP PZH –

-
- PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/meningokoki/?strona=6#kto-powinien-zostac-zaszczepiony-przeciw-zakazeniom-meningokokowym> [dostęp: 22.04.2024].
- ²⁶ *Szczepionka przeciw meningokokom – Jak zaplanować szczepienie przeciw meningokokom dla osób w różnym wieku?*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/meningokoki/?strona=9#jak-zaplanowac-szczepienie-przeciw-meningokokom-dla-osob-w-roznych-wiek%C2%A0> [dostęp: 22.04.2024].
- ²⁷ J. Luttjeboer et al., *An Updated Analysis of the Impact of HPV Vaccination Based on Long-term Effectiveness in the Netherlands*, „Infectious Diseases and Therapy” 2023, 12(8), s. 2135–2145. Dostępny także online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10505117/> [dostęp: 22.04.2024].
- ²⁸ *Szczepionka przeciw HPV – O chorobie*, NIZP PZH – PIB, 12.04.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/hpv/?strona=2#co-to-jest-hpv> [dostęp: 22.04.2024].
- ²⁹ *O wirusie HPV i chorobach, jakie wywołuje*, NIZP PZH – PIB, 02.06.2023, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/dla-lekarzy/szczepienia-hpv/o-wirusie-hpv-i-chorobach/> [dostęp: 22.04.2024].
- ³⁰ *Szczepionka przeciw HPV – Jakie szczepionki przeciw HPV są zarejestrowane w Polsce*, NIZP PZH – PIB, 12.04.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/hpv/?strona=6#komu-przysluguja-bezplatne-szczepionki-przeciw-hpv> [dostęp: 22.04.2024].
- ³¹ *Mało chętnych na szczepienia przeciwko HPV. Eksperci: wprowadźmy je do szkół*, „Puls Medycyny”, 12.02.2024, online: <https://pulsmedycyny.pl/malo-chetnych-na-szczepienia-przeciwko-hpv-eksperci-wprowadzmy-je-do-szkol-1207893> [dostęp: 22.04.2024].
- ³² *Kalendarz szczepień dorosłych*, NIZP PZH – PIB, 22.04.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/kalendarz-szczepien-doroslych/> [dostęp: 22.04.2024].
- ³³ *Kalendarze szczepień dorosłych*, NIZP PZH – PIB, 22.04.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/kalendarze-szczepien-doroslych/> [dostęp: 22.04.2024].
- ³⁴ *Po co szczepimy dorosłych – Jakie szczepienia zalecane są osobom dorosłym?*, NIZP PZH – PIB, 18.04.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/wszystko-o-szczepieniach/po-co-szczepimy-doroslych/?strona=4#jakie-szczepienia-zalecane-sa-osobom-doroslym> [dostęp: 22.04.2024].
- ³⁵ *Półpasiec*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/polpasiec/?strona=5#szczepienia-przeciw-polpascowi-w-programie-szczepien-ochronnych-> [dostęp: 22.04.2024].
- ³⁶ *Szczepionka przeciw półpaścowi objęta 50% refundacją*, Ministerstwo Zdrowia, 29.12.2023, online: <https://www.gov.pl/web/psse-przeworsk/szczepionka-przeciw-polpascowi-objeta-50-refundacja> [dostęp: 22.04.2024].
- ³⁷ *Półpasiec – Podsumowanie – Szczepionka przeciw*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/polpasiec/?strona=1#co-to-jest-polpasiec-> [dostęp: 22.04.2024].
- ³⁸ P. Sampathkumar et al., *Półpasiec i nerwoból popółpaścowy*, „Medycyna po Dyplomie” 12/2009, dostępny online: <https://podyplomie.pl/medycyna/27083.polpasiec-i-nerwobol-popolpascowy> [dostęp: 22.04.2024].
- ³⁹ *Półpasiec – Jak wiele zachorowań na półpasiec występuje w Polsce?*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/polpasiec/?strona=2#jak-wiele-zachorowan-na-polpasiec-wystepuje-w-polsce-> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁴⁰ *Szczepionka przeciw ospie wietrznej – Jak wiele zachorowań na ospę wietrzną występuje w Polsce?*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/ospa-wietrzna/?strona=3#jak-wiele-zachorowan-na-ospe-wietrzna-wystepuje-w-polsce> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁴¹ *Półpasiec – O szczepionce*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/polpasiec/?strona=3#jaka-szczepionka-przeciw-polpascowi-jest-dostepna-w-polsce> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁴² *Półpasiec – Jaka jest skuteczność szczepionki przeciw półpaścowi?*, NIZP PZH – PIB, 14.03.2024, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/polpasiec/?strona=4#jaka-jest-skutecznosc-szczepionki-przeciw-polpascowi> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁴³ *Badania kliniczne III fazy szczepionki przeciw syncytialnemu wirusowi oddechowemu (RSV) u dorosłych*, NIZP PZH – PIB, 14.09.2021, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/badania-kliniczne-iii-fazy-szczepionki-przeciw-syncytialnemu-wirusowi-oddechowemu-rsv-u-doroslych/> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁴⁴ *Co wiemy o dwóch nowych szczepionkach przeciw RSV?*, NIZP PZH – PIB, 25.10.2023, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/co-wiemy-o-dwoch-nowych-szczepionkach-przeciw-rsv/> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁴⁵ *Czy szczepionki przeciw HPV objęte są refundacją?*, NIZP PZH – PIB, 01.09.2023, online: <https://szczepienia.pzh.gov.pl/faq/czy-szczepionki-przeciw-hpv-objete-sa-refundacja/> [dostęp: 22.04.2024].
- ⁴⁶ *Szczepienia dorosłych Polaków – raport z badania*, Fundacja My Pacjenci, marzec 2024, online: <https://mypacjenci.org/wp-content/uploads/2024/03/raport-szczepienia-FINAL.pdf> [dostęp: 22.04.2024].